

Humanismia yrittäjyyskasvatukseen

Tuija Oikarinen, Suvi-Jonna Martikainen, Laura Mellanen, Hilikka Laakso, Anja Kuhalampi, Eemeli Hakoköngäs, Paavo Heinonen, Piia Välimäki-Kleemola, Elli Keisteri-Sipilä & Elina Elme

Työelämän murroksessa yrittäjyys nähdään yhteiskunnan kilpailukyvyyn avaintekijänä. Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017) on linjannut, että kaikilla kouluasteilla on tarjottava mahdollisuus kehittää yrittäjyudessa tarvittavia tietoja ja taitoja. Yrittäjyyskasvatuksen korostaminen kumpuaa taloudellisen kasvun ja työllisyyden tavoitteista ja sen arvopohjassa näyttäisi painottuvan voittoon tähtäävä tehokkuustavoite. Tässä puheenvuorossa mietimmekin, miltä yrittäjyyskasvatus näyttäisi, jos siihen liitettäisiin hyvinvoinnin ja hyvän elämän arvopohja – ihmisenä kasvu – ja yritystoiminnan ensisijaisena tarkoituksena olisi hyvän tuottaminen ympäröivälle maailmalle (Yunus 2010).

Humanismi tarkoittaa von Wrightin (1976) mukaan etsivää asennetta, joka korostaa ihmisen arvokkuutta, pyrkii hyvään elämään ja on määriteltävä uudelleen kunkin aikakauden elinehtojen mukaan. Humanismin tehtävänä on olla kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti määräytyneiden ilmiöiden havainnointia, kommentointia ja havaintoihin perustuvaa toimintaa.

Nussbaumin (2010) mukaan kasvatuksen tulisi välineellisen voitontavoittelun sijaan kannustaa kriittiseen ajatteluun, mielikuvitukseen ja luovuuteen. Lisäksi kasvatuksen

tavoitteena on edistää osallistuvaa asennetta maailman ongelmien ratkaisemiseen ja empaattista suhtautumista muihin. Suominen kuitenkin toteaa (2013, 23), että ”yrittäjyys-tutkimuksen piirissä pohdintaa ’inhimillisestä kasvusta’ on usein pidetty epärelevanttina – suorastaan outona asiana”. Ehdotamme, että humanistisuuden edistämiseksi olisi yrittäjyyskasvatuksessa syytä hyödyntää seikkailu- ja taidekasvatuksen lähestymistapoja sekä eri alojen kasvattajien yhteistyötä.

Seikkailukasvatuksesta minäpystyvyyttä ja itsetuntemusta

Kokemuksellinen oppiminen voidaan ymmärtää oppijaa monipuolisesti koskettavana ja aktivoivana prosessina, joka hyödyntää aisteja, tunteita, elämyksiä, mielikuvia ja mielikuvitusta. Seikkailukasvatus on yksi kokemuksellisen oppimisen muodoista. Beamesin (2017) mukaan seikkailu tarkoittaa ennalta suunniteltuja haastavia kokemuksia, joiden lopputulosta ei tiedetä ja joiden saavuttamiseen vaaditaan jonkinasteisia fyysisiä ja henkisiä ponnisteluja. Kasvatuksella puolestaan viita-

taan toiminnan tavoitteellisuuteen. Nuoren minäpystyvyyden ja -tietoisuuden vahvistamisen sekä reflektointitaitojen kehittämisen voi katsoa olevan seikkailukasvatuksen ja laajassa mielessä ymmärretyt yrittäjyyskasvatuksen jaettuina tavoitteina.

Luonto tarjoaa kasvatukselle ympäristön, jossa eteen tuleviin tilanteisiin ei usein ole tarjolla valmiita ratkaisumallia. Seikkailukasvatus on usein ryhmämuotoista, jolloin sosiaalinen kanssakäyminen ja jaetut kokemukset syventävät osallistujan kokemusta. Erilaatuiset toiminnat nuotion sytyttämisestä erämaavaelluksiin tarjoavat kokemuksia, joiden avulla osallistuja pystyy havainnoimaan omia ajatuksiaan ja tunteitaan uusissa tilanteissa sekä kerryttämään luontosuhdetta edistäviä kokemuksia, mikä on tärkeää ympäristöhuolen aikakaudella.

Jotta toiminta ei jää pelkäksi fyysiseksi aktiivisuudeksi, kokemuksia tulee käsitellä myös tunnetasolla. Reflektoinnin tavoitteena on lisätä osallistujan tietoisuutta omasta toiminnasta, nostaa esille itselle merkityksellisiä asioita sekä yhdistää kokemuksia ja uusia taitoja arkielämään (Pietilä 2020). Kuvaillessaan tunnekokemustaan esimerkiksi köysilaskutumisen eri vaiheissa, oppija konkretisoi omat tunteensa. Äänen sanottuina tunteista tulee näkyviä ja tiedostettuja. Itsetietoisuuden lisääntyminen rohkaisee soveltamaan opittua myös arkiympäristössä. Seikkailukasvatuksessa merkityksellistä ei siten ole toiminta itse vaan se, miten toimintaa ja kokemuksia pystytään liittämään oppijan kokemusmaailmaan.

Taidekasvatuksesta eheyttävää kokonaisvaltaisuutta ja eettistä ymmärrystä

Taidekasvatuksessa yhdistyvät taiteen kaksi intressiä: kasvatuksellinen, jossa tietoisesti

pyritään vaikuttamaan oppijaan, ja avoin päämäärä, jolloin taide ymmärretään itsessään arvokkaana ja merkityksiä täynnä olevana ilmiönä, joka tarjoaa vaihtoehtoisia näkökulmia todellisuuden ymmärtämiseen (Pääjoki 2004). Taidekasvatus vahvistaa oppijan tarkkaavaisuutta, reflektointikykyä ja empatiisuutta sekä voi tarjota flow-kokemuksia. Pitkäjänteiseen luovaan prosessiin syventyminen on muuttuvassa työelämässä arvokas taito, kuten ovat taiteelliseen tekemiseen liittyvä epävarmuuden sieto ja rohkea itsensä haastaminen.

Taidekasvatuksessa yhdistyvät osallistava ja voimauttava minäpystyvyyttä korostava asenne sekä toisaalta aktivismiin suuntautuminen, joka korostaa vaikuttamisen mahdollisuutta tärkeiksi havaittuihin ympäröivän maailman kysymyksiin. Taidekasvatus käsittelee kullekin aikakaudelle ajankohtaisia inhimillisiä, sosiaalisia, yhteiskunnallisia ja eettisiä ilmiöitä. Suominen (2016, 16) tähdentää: ”Kun maailma näyttää ristiriitaisena, jakautuneena, uhattuna ja haavoittuneena, silloin tarvitaan taiteellista ja kasvatuksellista toimintaa, joka tavoittelee kaikkia ihmisenä olon osa-alueita”.

Taidekasvatuksen anti yrittäjyyskasvatukselle on ihmisen kokonaisvaltaisen kasvun tavoittelemisen. Taidekasvatuksessa kehitetään yhteistyötaitoja, voimautumista kriittiseen, eettiseen ja poliittiseen vuoropuheluun ympäröivän maailman kanssa sekä vaikuttamista merkitykselliseksi havaittuihin kysymyksiin. Yrittäjyyskasvatus korostaa samankaltaisia valmiuksia: luovuutta, rohkeutta ja toimintaa mahdollisuuksien maailmassa. Taidekasvatus kommentoi yrittäjyyskasvatuksen tavoitteita myös kriittisesti: ihmisenä kasvamista ei ole syytä pienentää vain hyödyn nimiin työelämätaidoiksi tai yrittäjyysvalmiuksiksi. Ympäristön, yhteiskunnallisen toimijuuden ja tasavertaisuuden kysymykset ansaitsevat erityistä huomiota, kun taidekasvatuksesta ammennetaan yrittäjyyskasvatukseen.

Humanistinen yrittäjyyskasvatusmalli

Edellä tavoitteenamme oli yrittäjyyskasvatuksen funktionaalisten, toimeliaisuuteen ja taloudelliseen hyötyyn tähtäävien tavoitteiden törmäyttäminen seikkailu- ja taidekasvatuksen ihmisenä kasvamisen, elämäntaitojen oppimisen tavoitteiden kanssa. Tuloksena on humanistinen yrittäjyyskasvatuksen malli. Mallissa yhdistyvät yrittäjyyskasvatuksen (Lackéus 2016), seikkailukasvatuksen (Beames 2017) ja taidekasvatuksen (Suominen 2016) yhteiset teemat: 1) yksilö, 2) yhteistyö, 3) toiminta ja 4) uutta luovat mahdollisuudet. Humanistisessa yrittäjyyskasvatuksessa tärkeintä on vahvistaa inhimillisen hyvinvoinnin ja hyvän elämän arvopohjaa kestävässä yhteydessä ympäröivään maailmaan. Kasvatuksen tavoitteena ei ole sopeuttaa nuoria olemassa olevaan vaan rohkaista heitä rakentamaan hyvää elämää ja sitä mahdollistavaa yhteiskuntaa.

Yksilö

Yrittäjyyskasvatuksessa oppijana on yksilö, jonka yrittäjämäisiä taitoja kuten itsetuntemusta, minäpystyvyyttä, motivaatiota ja sinnikkyyttä halutaan kehittää. Kasvatuksen tavoite on tunnistaa ne yksilön osaamiset, joilla voi luoda itselle taloudellista hyötyä.

Seikkailukasvatus korostaa yksilön omaa halua ja päätösvaltaa, sitä mikä on itselle merkityksellistä, mihin on sisäistä motivaatiota ja mitä haluaa kehittää itsessään. Tavoitteisiin vastataan turvallisessa ympäristössä aikaisempaa osaamista rikastavin haastein. Tämä edellyttää haasteen ja osaamisen tasapainoa.

Taidekasvatus avaa ”kolmannen tilan”, jossa on mahdollista tutkia omaa itseään ja suhdetta ympäristöön erilaisin luovoin keinoin. Se kannustaa minän vuoropuheluun ympäröivän maailman kanssa ja vahvistaa tekijässä taitoja, kuten kokonaisuuksien hah-

mottamista, syventymistä ja kärsivällisyyttä. Lisäksi taide tukee tunteiden tiedostamista ja auttaa sanallistamaan kokemuksia.

Humanistisen yrittäjyyskasvatuksen ytimessä on oppijan tietoisuuden herättäminen siihen, millaisena tämä näkee ympäröivän maailman ja omat vaikutusmahdollisuutensa. Vastaavatko yrittäjyysideologian kasvutarinat nuoren omia tavoitteita, ja millaisia mahdollisuuksia on niiden kriittiselle tarkastelulle? Seikkailu- ja taidekasvatus tarjoavat välineitä emotionaalisiin kokemuksellisiin oppimistahtumiin sekä merkitysten rakentamiseen vuorovaikutuksessa ympäristön ja muiden ihmisten kanssa.

Yhdessä

Yrittäjyyskasvatuksessa yhteistyön näkökulmana korostuu se, miten mobilisoida ja hyödyntää muita saavuttaakseen omat tavoitteensa. Yhteistyö käsitetään sen perusteella, miten saa muut motivoitua mukaan.

Seikkailukasvatuksessa vuorovaikutus ja yhteistyö muiden kanssa on usein välttämätöntä yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Yhteistyön merkitys syntyy kokonaisvaltaisena ja vuorovaikutuksellisenä kokemisen, tunteiden, haasteiden ja elämysten sikermänä.

Taidekasvatus opettaa kohtaamaan toisia ja ympäröivää maailmaa toisen asemaan asettuen. Keskeistä on ihmisen kohtaaminen samanarvoisena ja itsessään arvokkaana. Muita ihmisiä ei nähdä välineinä tai kilpailijoina suhteessa omiin tavoitteisiin. Taiteen tekemiseen, samoin kuin seikkailuun, liittyy myös yhdessä tekemisen ilo, joka jo sellaisenaan voi riittää motivoimaan toiminnan pariin.

Humanistisessa yrittäjyyskasvatuksessa oppiminen erilaisissa autenttisissa ympäristöissä, vuorovaikutuksessa ympäristön ja muiden ihmisten kanssa yhdistävät toiminnan, sen tuloksen ja tulkinnan kokemukselliseksi oppimiseksi. Sivutuotteena syntyy parhaimmillaan iloa, yhteistä innostusta, yhteenkuuluvuutta

ja empatiaa. Nämä auttavat havaitsemaan, kuinka antaa oma panos sekä ryhmän että muiden ihmisten yhteiseksi hyväksi.

Toiminta

Yrittäjyyskasvatuksessa korostetaan nopeaa tilaisuuksiin tarttumista epävarmuuden ja riskin uhallakin. ”Hulluissa” kokeiluissa katsotaan piilevän oppimisen ja innovaatioiden mahdollisuus.

Seikkailu kertoo jo määritelmällisesti, että kyseessä on haaste, jonka lopputulosta ei ennalta tiedetä ja josta suoriutuminen vaatii toimintaa. Seikkailukasvatus avaa mahdollisuuksia rohkaistua toimimaan, kohdata epävarmuutta, oppia ja myös kokea onnistumisia.

Taidekasvatus opettaa epävarmuuden sietokykyä. Työskentelyn kaaren ja valmiin lopputuloksen hahmottaminen etukäteen ei aina ole mahdollista, mutta pitkäjänteinen työskentely opettaa heittäytymistä ja prosessin voimaan luottamista, ja parhaimmillaan myös flown kokemista tekemisen kautta.

Humanistisessa yrittäjyyskasvatuksessa oppimisen kannalta keskeistä on, miten toimintaa, kokemuksia ja tunteita opitaan sanallistamaan ja liittämään aiempiin kokemuksiin. Reflektoinnin tavoitteena on lisätä oppijan tietoisuutta ja vastuullisuutta omasta toiminnasta, nostaa esille itselle merkityksellisiä asioita, yleistää kokemuksia muissa ympäristöissä toimimiseen ja tunnistaa omia vaikutusmahdollisuuksia. Kriittistä ajattelua sekä eettistä ja yhteiskunnallista havainnointia tarvitaan jo ennen toimintaan aktivoitumista.

Mahdollisuus

Yrittäjyyskasvatuksessa luovuus, mahdollisuuksien havaitseminen ja ongelmanratkaisukyvyt ovat tärkeitä tavoitteita. Muiden asemaan asettuminen sekä ympäristön tarjoamien tilaisuuksien tunnistaminen kiinnittyvät yrittäjyyskasvatuksessa usein hyödyn ja rahallisen arvonluonnin tavoitteisiin.

Seikkailukasvatuksessa käytännölliset haasteet opettavat kykyä luovaan ajatteluun ja ongelmanratkaisuun. On tultava toimeen saatavilla olevilla välineillä uusissa tilanteissa, joissa on paljon erilaisia toimintavaihtoehtoja eikä yhtä ainoaa oikeaa vastausta ole etukäteen tiedossa. Mahdollisuuksiin tarttuminen ja ratkaisujen löytäminen on avain seikkailuista selviämiseen.

Taide herättää uusia ajatuksia ja rohkeita ideoita sekä antaa luovan tavan avata ja käsitellä vaihtoehtoisia näkymiä. Taidekasvatuksessa keskeistä on itsenäinen, kriittinen ajattelu, joka ei tähtää lyhyen aikavälin tuloksiin. Pyrkimyksenä on myös tuoda esiin tasa-arvoon, sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja yhteiskunnalliseen muutokseen liittyviä kysymyksiä.

Humanistisessa yrittäjyyskasvatuksessa arvonluonnin mahdollisuuksia tarkastellaan tasa-arvoisen sosiaalisen hyvinvoinnin viitekehystä. Kriittisen pedagogiikan hengessä on tärkeää, että lapset ja nuoret herätetään kyseenalaistamaan ’itsestäänselvyyksiä’ ja rakentamaan omanlaistaan käsitystä yrittäjyydestä ja sen mahdollistamasta hyvinvoinnin maailmasta.

Yhteenveto

Olemme puheenvuorossa tarjonneet yrittäjyyskasvatuksen taloudellisen kasvun ja tehokkuuden tavoitteiden rinnalle humanistisia ihmisenä kasvamisen, hyvän elämän ja hyvinvoivan yhteiskunnan tavoitteita seikkailu- ja taidekasvatuksesta ammentaen. Joutsenvirtaa ym. (2020) lainaten kasvatuksessa tarvitaan tähyilyä kohti ylevämpää sen sijaan, että keskitytään varmistamaan nykytilan jatkuminen. Tässä puheenvuorossa on tarjottu rakennuspalikoita humanistisen yrittäjyyskasvatuksen käytäntöjen perustaksi. Tähyily kohti ylevää kaipaakin seuraavaksi humanistisen

yrittäjyyskasvatuksen konkreettisten toimintamallien rakentamista ja kokeilemista eri alojen osaajien yhteistyönä.

Puheenvuoro on kirjoitettu osana Luodehanketta (ESR: S21120)

Lähteet

- Beames, Simon (2017) Innovation and outdoor education. *Journal of Outdoor and Environmental Education*, 20 (1), 2–6.
- Joutsenvirta, Maria, Salonen, Arto O. & Jaakso, Ari (2020) *Sivistys vaurautena – Radikaalisti, mutta lempeästi kohti kestäväää yhteiskuntaa*. Helsinki: Basam Books.
- Lackéus, Martin (2016) *Value creation as educational practice – towards a new educational philosophy grounded in entrepreneurship?* Gothenburg: Chalmers University of Technology.
- Nussbaum, Martha (2010) *Not for profit: Why democracy needs the humanities*. Princeton: Princeton University Press.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017) Koulutuksen yrittäjyyslinjaukset <https://minedu.fi/yrittajyyslinjaukset> (Viitattu 21.4.2020).
- Pietilä, Kaisa (2020) Reflektointi elämyspedagogiikassa. Teoksessa Seppo Karppinen, Maarit Marttila & Anita Saaranen-Kauppinen (toim.) *Seikkailukasvatusta Suomessa – pedagogisia ja didaktisia näkökulmia*. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 186–199.
- Pääjoki, Tarja (2004) *Taide kulttuurisena kohtaamispaikkana taidekasvatuksessa*. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Suominen, Anniina (2016) Johdanto. Taidepedagogisia, taiteellisia, tutkimuksellisia ja filosofisia perspektiivejä ekososiaaliseen oikeudenmukaisuuskasvatukseen. Teoksessa Anniina Suominen (toim.) *Taidekasvatus ympäristöhuolen aikakaudella – avauksia, suuntia, mahdollisuuksia*. Helsinki: Aalto ARTS Books, 8–19.
- Suominen, Jouni (2013) ”Missä tiimiyrittäjyys? Yrittäjyyden eetoksen ja yrittäjyyskasvatuksen filosofisten lähtökohtien kriittistä arviointia”. Tampere: Tampereen yliopisto
- von Wright, Georg Henrik (1976) *Humanismi – taisteleva elämänasenne*. <https://filosofia.fi/tallennarkisto/tekstit/4528> (Viitattu 21.4.2020).
- Yunus, Muhammad (2010) *Building social business: The new kind of capitalism that serves humanity’s most pressing needs*. New York: USA.